

๐๙. ๒๕๔๒

17/10/2539

ต่อสมุดแห่งชาติ

17 ต.ค. 2539

ศิลปากร

สารกรมศิลปากร

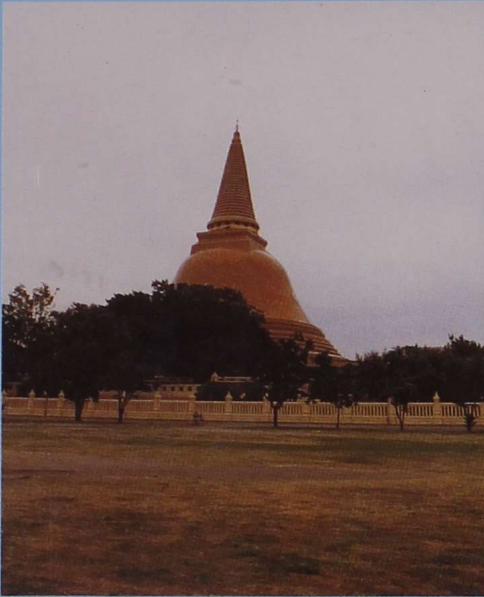
FINE ARTS DEPARTMENT NEWSLETTER

ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๙ เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๓๙

ISSN 0857-572 X

วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร

วัดพระปฐมเจดีย์เป็นที่ประดิษฐานพระปฐมเจดีย์ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นศิลปสมัยทวารวดี เป็นเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระปฐมเจดีย์มีหลักฐานปรากฏชัดในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ามงกุฎ ทรงผนวชและได้เสด็จธุดงค์ไปตามหัวเมืองต่างๆ ได้พบพระเจดีย์องค์ใหญ่ที่เมืองนครไชยศรี เนื่องจากเป็นเจดีย์ที่มีร่องรอยซ่อมแซมหลายครั้งแล้ว จึงทรงสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นพระเจดีย์องค์แรกสุดที่ได้สร้างในแถบนี้ จึงเรียกว่าพระปฐมเจดีย์ เมื่อพระองค์ขึ้นครองราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงบูรณะปฏิสังขรณ์ให้อยู่ในสภาพดีและเป็นที่เคารพสักการะของประชาชน

พระปฐมเจดีย์ได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ตลอดรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสร้างศาลา กุฏิ และพระวิหารอื่นๆ โดยมีพระราชประสงค์จะให้พระปฐมเจดีย์เป็นของกลางและมีการบูรณะปฏิสังขรณ์ต่อมาจนถึงรัชกาลปัจจุบัน

สิ่งสำคัญภายในวัด

วัดพระปฐมเจดีย์ มีอาณาเขตแบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ เขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส ซึ่งบริเวณที่ตั้งเขตสังฆาวาสอยู่ต่างหากออกไปโดยมีถนนใหญ่คั่น

สิ่งก่อสร้างสำคัญภายในวัด จะอยู่ในบริเวณองค์พระเจดีย์ทั้งสิ้น

พระปฐมเจดีย์ เป็นปูชนียสถานที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย สร้างในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ในราวพุทธศตวรรษที่ ๓ เดิมสร้างเป็นสถูปรูปบาตรคว่ำแบบเจดีย์อินเดีย ต่อมาได้ปฏิสังขรณ์เปลี่ยนแปลงรูปไปเป็นพระเจดีย์ใหญ่ รูประฆังคว่ำ ปากผาย โครงสร้างเป็นไม้ซุง ริดด้วยไข ก่ออิฐถือปูน ประดับด้วยกระเบื้องปูทับ เหนือองค์ระฆังเป็นชั้นบัลลังก์และชั้น ลูกแก้ว ถัดจากสถูปเป็นพระลาน มีพระระเบียงรอบสถูป บนพระระเบียงทั้ง ๔ ทิศ มีพระวิหารทิศตั้งอยู่ องค์พระปฐมเจดีย์สูง ๑๒๐.๔๕ เมตร ฐานโดยรอบวัดได้ ๒๓๕.๕๐ เมตร

พระวิหารทิศ

๑. พระวิหารทิศตะวันออก เรียกว่า พระวิหารหลวง ถือเป็นวิหารที่สำคัญที่สุด หลังคามุงกระเบื้องเคลือบสีลด ๓ ชั้น ประดับช่อฟ้า ใบระกา ชุ่มประตู่หน้าต่างทำลายทองสลัคมมามงกุฏ มุขด้านหน้าเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปฉลองพระองค์ในรัชกาลที่ ๔ ภายในพระวิหาร หอนอกประดิษฐานพระพุทธรูปปางตรัสรู้ประทับใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ หอในประดิษฐานพระพุทธรูปสี่องค์จำลอง ประดิษฐานอยู่ในซุ้มจระนำ ฝาผนังด้านหลังพระประธานเขียนภาพว่าลักษณะของพระปฐมเจดีย์องค์ปัจจุบันซึ่งครอบของเดิมไว้

๒. พระวิหารตะวันตก หอนอกเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปไสยาสน์ หอในเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางเสด็จปรีณิพพาน

๓. พระวิหารทิศใต้ หอนอกเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์ หอในเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางนาคปรก

๔. พระวิหารทิศเหนือ อยู่ด้านหลังพระร่วงโรจนฤทธิ์ หอนอกมีพระพุทธรูปปางประสูติ มีพระพี่เลี้ยงคอยประคอง ๒ คน หอในเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางปาเลโดยก

สารกรมศิลปากร

ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๙ เดือนกันยายน ๒๕๓๙

สารบัญ

ลึบทิศ...	หน้า ๒
บทความพิเศษ...	๘
	๙
แนะนำผู้บริหาร...	๑๓
ความรู้...	๑๖
	๒๑

สารกรมศิลปากร

เพื่อเผยแพร่ข่าวสารและกิจกรรมทั่วไปของกรมศิลปากร

ที่ปรึกษา

นายสมคิด โชติกาณิชย์
นายสวัสดิ์ ปิยะกาญจน์
นายฐิติ บุรกรรมโกวิท
นายกนก บุญโพธิ์แก้ว
นางประกอบ ลาภเกษร
นายวีระ โรจน์พจนรัตน์

นางสาวกรสวรรค์ มณีवास
นางสาวสุรางรัตน์ บุษบรรณ
นางสาววันเพ็ญ พรเลิศวดี
นางสาวธิดิมา วิริยะรัตน์
นายลักษมณ์ กาญจนนินทุ
นางสาวจุฬาทิพย์ หงษ์ทอง
นางสาวอารยา ตริรัตน์ประยูร

นางสาวไล ตะเพียนทอง
นายอนันต์ พุ่มแจ่ม

จัดทำโดย

ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์
สำนักงานเลขาธิการกรม
กรมศิลปากร ถนนหน้าพระธาตุ
กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐
โทร. ๒๒๔๒๐๕๐, ๒๒๒๐๕๓๔
โทรสาร ๒๒๒๐๕๓๔

บรรณาธิการ อำนาจการ

นายจุมพล สอนเสริม

ฝ่ายภาพและศิลปกรรม

นายสิงห์คม บริสุทธิ์
นางสาวรानी แจ่มนาม
นายนิรุช พลรบ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางสาวอารีพร อำนาจกิจเจริญ

ฝ่ายจัดการ

นางเพียงใจ นุตะศรีนทร์
นางสุรีย์ หยาตผกา
นายทวีศักดิ์ ห้ามไธสง
นางสภารมณ ฤทธิรงค์
นางสาวน้ำฝน จินชวน

กองบรรณาธิการ

นางสาวศรีภัทรา หอมชื่น
นางสาวนรรัตน์ พรหมย้อย
นายสมชาย นิเวศวิวัฒน์

พิมพ์ที่

ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์
๔๖๙ ถนนพระสุเมรุ แขวงบวรนิเวศ
เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐
โทร. ๒๕๐๓๕๔๒, ๒๕๑๐๕๔๑,
๒๕๑๓๑๘๐, ๒๕๒๒๑๑๔
แฟกซ์ ๒๕๑๓๑๘๑

ศิลปากร

งานส่งเสริมและประชาสัมพันธ์

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยาม
บรมราชกุมารี ทรงระนาดเอก เนื่องการ
แสดงสังคีตสายใจไทยครั้งที่ ๕

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช
กุมารี เสด็จพระราชดำเนิน ณ โรงละครแห่งชาติ
เพื่อทรงระนาดเอก ร่วมกับศิลปินกรมศิลปากร และ
ศิลปินจากวังปลายเนิน เมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม
๒๕๓๙ เวลา ๑๙.๐๐ น.

การแสดงสังคีตสายใจไทยครั้งที่ ๕ ในปี
พุทธศักราช ๒๕๓๙ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาทรงระนาดเอก
เพลง บุษลินชกมว (เถา) ร่วมกับผู้บรรเลงจาก
กรมศิลปากร ทหาร ๓ เหล่าทัพ กรมตำรวจ

โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย การไฟฟ้านครหลวง โรงงานยาสูบ
และนักดนตรีกิตติมศักดิ์จากวังคลองเตย ในรูปของ
วงปี่พาทย์พิเศษ ซึ่งการแสดงครั้งนี้มีขึ้นในวันที่
๒๑ กรกฎาคม ๒๕๓๙ เวลา ๑๙.๐๐ น. ณ โรง
ละครแห่งชาติ

วัตถุประสงค์ในการแสดงสังคีตสายใจไทย
นอกจากจะเป็นการหารายได้สมทบทุนมูลนิธิสาย
ใจไทยแล้ว ยังเป็นการนำรายได้ไปส่งเสริมดนตรี
ไทยและแสดงผลงานและความสามารถของนัก
ดนตรีไทย เชิดชูเกียรตินักดนตรีไทยอาวุโส เชื่อม
สัมพันธ์ไมตรีระหว่างศิลปินด้วยกัน และเป็นการ
ส่งเสริมให้ประชาชนและเยาวชน เกิดความเข้าใจ
ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ และตระหนักในคุณค่าของ
ดนตรีไทยอีกด้วย

เพลงบุษลินชกมว (เถา) เป็นเพลงเก่า ใช้
สำหรับประกอบการแสดงละครนอก เพราะจังหวะ
กระชับ การดำเนินเรื่องจึงรวดเร็วเหมาะสำหรับ
บรรเลงประกอบการแสดงละครนอก เป็นเพลงหนึ่ง
ในจำนวนหลายเพลงที่มีชื่อนิยมเรียกต่างๆ กัน
เช่น เพลงบุษลิน (เถา), เพลงบุษลินทางเปลี่ยน,
เพลงบุษลินทางวังขุนพรหม, เพลงบุษลินทาง
วังบูรพาและเพลงเขมรชมจันทร์ เป็นต้น

ผลการประกวดแต่งคำประพันธ์ร้อยกรองและความเรียงร้อยแก้ว เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในพระราชพิธีกาญจนาภิเษก

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการในฐานะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสาร และจดหมายเหตุในคณะกรรมการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ได้จัดประกวดแต่งคำประพันธ์บทร้อยกรองทั้งประเภทคำฉันท์ ประเภทลิลิต ประเภทกาพย์เห่เรือ ประเภทคำกลอน และประกวดแต่งความเรียงร้อยแก้ว เกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ในรัชสมัย เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เนื่องในพระราชพิธีกาญจนาภิเษกนั้น ขณะนี้คณะกรรมการได้พิจารณาตัดสินผลงานที่ส่งประกวดเรียบร้อยแล้ว ซึ่งมีดังต่อไปนี้

๑. ผลการประกวดประเภทคำประพันธ์บทร้อยกรอง จำนวน ๔ ประเภท คือ

ประเภทคำฉันท์ โดยเลือกจากหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง คือ วรรณคดีพระพุทธรศาสนาในทศชาติ เรื่อง “พระมหาชนก” หรือ “คำอาศิรวาทราชสดุดีถวายชัยมงคลและเฉลิมพระเกียรติ” รางวัลยอดเยี่ยม ๑ รางวัล ได้แก่ **นายบุญเดือน ศรีวรพจน์** ในหัวข้อ “พระมหาชนก” ได้รับเงินรางวัล ๑๐๐,๐๐๐ บาท

ประเภทลิลิต หัวข้อ “อัครศิลปิน” ประกอบด้วยจิตรกรรม หัตถกรรม ภาพถ่าย และดนตรี รางวัลยอดเยี่ยม ๑ รางวัล ได้แก่ **นางอรอนงค์ ตั้งก่อเกียรติ** ได้รับเงินรางวัล ๑๐๐,๐๐๐ บาท

ประเภทกลอน หัวข้อ “โครงการพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” ประกอบด้วยโครงการตามพระราชดำริ โครงการตามพระราชประสงค์ โครงการสวนพระองค์และโครงการหลวงรางวัลยอดเยี่ยม ๑ รางวัล เป็นเงิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท ได้แก่ **นายณรงค์ อิ่มเย็น**

ประเภทกาพย์เห่เรือหรือกาพย์ห่อโคลง เนื่องในวโรกาสสร้างเรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณลำแรกในรัชกาลปัจจุบัน ทางคณะกรรมการได้พิจารณาแล้วไม่มีสำนวนใดควรได้รับรางวัล

๒. ผลการประกวดแต่งความเรียงร้อยแก้ว เนื้อหาเกี่ยวเนื่องกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงบำเพ็ญเพื่อประโยชน์สุขของพสกนิกรและประเทศชาติตลอดระยะเวลา ๕๐ ปีที่ทรงดำรงสิริราชสมบัติ โดยให้ผู้ประพันธ์กำหนดชื่อหัวข้อเรื่องเอง ซึ่งทางคณะกรรมการพิจารณาผลงานที่ส่งประกวดแล้วไม่มีสำนวนใดควรได้รับรางวัลที่ ๑ และ ๒ จึงได้ตัดสินผู้สมควรได้รับรางวัลที่ ๓ คือ **นายสุธีร์ ธีระปัญญาพงศ์** ได้รับเงินรางวัล ๓๐,๐๐๐ บาท ในชื่อเรื่อง “พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลมหาราช”

สำหรับผลงานที่ชนะการประกวดนี้ จะนำมาจัดพิมพ์เผยแพร่ต่อไป

กรมศิลปากรจัดการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “ราชอาณาจักรไทยในรอบ ๕ ทศวรรษ แห่งการครองราชย์”

รองนายกรัฐมนตรี (พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ) เป็นประธานเปิดการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “ราชอาณาจักรไทยในรอบ ๕ ทศวรรษ แห่งการ คร

องราชย์”ในวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๓๙ เวลา ๙.๐๐ น. ณ โรงแรมรอยัลริเวอร์ กรุงเทพฯ

กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร จัดการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “ราชอาณาจักรไทยในรอบ ๕ ทศวรรษ แห่งการครองราชย์” ตามโครงการส่งเสริมงานทางวิชาการด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการครองสิริราชสมบัติ ครบ ๕๐ ปี

การสัมมนาครั้งนี้แบ่งเป็น ๓ หัวข้อ จัดขึ้นระหว่างวันที่ ๗-๙ สิงหาคม ๒๕๓๙ ซึ่งได้เชิญนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศร่วมเป็นวิทยากร และร่วมในการสัมมนา เปิดโอกาสให้มีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในหมู่นักวิชาการและประชาชนทั่วไป โดยมีหัวข้อสัมมนา คือ

วันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๓๙ “ศิลปะวัฒนธรรมในรอบ ๕ ทศวรรษ” โดย ศ.ดร. อุกฤษ มงคลนาวิน นายทองต๋อ กล้วยไม้ ณ ออยุธยา, นายจุลทัศน์ พยาฆรานนท์, รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม และนายศิลปชัย ชาญเฉลิม เป็นวิทยากร

วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๓๙ “เศรษฐกิจไทยในรอบ ๕ ทศวรรษ” มี รศ. ดร. ผาสุก พงศ์ไพจิตร, รศ. รังสรรค์ ธนะพันธุ์, ผศ. ดร. สมชาย ภคภาสน์-

วิวัฒน์, นายเล็ก จินดาสงวน, ดร. สุขเมธ ตันติเวชกุล และนายปราโมทย์ ไม้กลัด เป็นวิทยากร

วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๓๙ “การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในรอบ ๕ ทศวรรษ” มี ศ. โยเนโอะ อิซึอิ, ดร. เกรก เจ เรโนลย์, ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ดร. ลิขั ฮอง, ศ.ดร. ลิขิต วีระเวทิน, นายธีรยุทธ บุญมี และนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นวิทยากร

การสัมมนาทางวิชาการครั้งนี้ จัดขึ้นเพื่อเผยแพร่พระราชกรณียกิจด้านศิลป วัฒนธรรมและเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นตลอด ๕๐ ปี ในรัชสมัย เพื่อเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์

โครงการดูแลทรัพย์สินทางศิลปวัฒนธรรมของชาติของพระสังฆาธิการ ปี ๒๕๓๙

สำนักโบราณคดีแห่งชาติและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร จัดการประชุมสัมมนาโครงการดูแลทรัพย์สินทางศิลปวัฒนธรรมของชาติของพระสังฆาธิการ เมื่อวันที่ ๒๒-๒๔ สิงหาคม ๒๕๓๙ ณ ห้องประชุมพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

วัดเป็นที่รวมของศิลปะและวัฒนธรรมของชาติมาแต่โบราณกาล โดยมีพระสงฆ์ทุกระดับชั้นเป็นบุคคลสำคัญในการดูแลรักษางานในหน้าที่ของกรมศิลปากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเกี่ยวข้องกับวัดเป็นอันมาก เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ เจดีย์ โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ หอไตร หอระฆัง คัมภีร์ใบลาน ศิลปพื้นบ้าน สมุดข่อย ตำราและวิชาการต่างๆ รวมทั้งจารีตประเพณี ความเชื่อทางศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธศาสนาและบรรดาศิลปวิทยาการต่างๆ ล้วนแล้วได้มาจากพระสงฆ์วัดต่างๆ ทั้งสิ้น ดังนั้นการที่กรมศิลปากรจะส่งเสริมอนุรักษ์สรรพสิ่งดังกล่าวข้างต้นไว้ได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาจึงจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือ ความสนใจ ทั้งจากทางคณะสงฆ์และบรรดาพุทธศาสนิกชนในละแวกนั้นๆ ด้วยเหตุนี้ ทางสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร จึงได้จัดประชุมสัมมนาโครงการดูแลทรัพย์สินทางศิลปวัฒนธรรมของชาติของพระสังฆาธิการ เพื่อให้พระสังฆาธิการและฆราวาสผู้เกี่ยวข้องในพระอารามต่างๆ ทั่วประเทศได้รับทราบเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ในฐานะที่เป็นผู้ดูแลทรัพย์สินอันเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติร่วมกับทางราชการในแนวที่ถูกต้อง และเพื่อสนับสนุน ส่งเสริม วัดที่ได้ทำการดูแลรักษาทรัพย์สินทางด้านศิลปวัฒนธรรมอย่างได้ผลดีตลอดมา เช่น การจัดทำบัญชี จัดทำประวัติ การจัดแสดง ตลอดจนการทำนุบำรุงที่เป็นไปอย่างถูกต้อง เป็นตัวอย่างที่ดีแก่วัดอื่นๆ

โครงการจัดการประชุมสัมมนาถวายเป็นความรู้แด่พระสังฆาธิการทั่วประเทศในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่อง โดยในปี ๒๕๓๙ นี้จัดขึ้นในวันที่ ๒๒-๒๔ สิงหาคม เนื้อหาในการประชุมสัมมนานั้น มุ่งที่การให้ความรู้แด่พระสังฆาธิการที่เข้าร่วมประชุมสัมมนา การอภิปรายเรื่องสิ่งแวดล้อมกับโบราณสถานโดย

รศ. ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ ดร. วาญญู ณ ถลาง เป็นวิทยากร นางจรรยา มาณะวิท ดำเนินรายการ การบรรยายเรื่องความรู้เกี่ยวกับกฎหมายโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ โดย นางเรวดี สกุลพาณิชย์ และการอภิปรายเรื่องพระสงฆ์กับการดูแลรักษาโบราณวัตถุสถานในวัด โดย เจ้าอาวาสวัดราชโอรส นายอุรา สุนทรสารทูล และนายสด แดงเอียด โดย นายสถาพร ขวัญยืน ดำเนินรายการ เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้จัดทัศนศึกษาโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา ศูนย์ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และทัศนศึกษาโบราณสถานวัดพระศรีสรรเพชญ์ วัดไชยวัฒนาราม และพระราชวังโบราณ เป็นต้น

กรมศิลปากร จัดการแสดงนาฏศิลป์
สัมพันธ์ไทย - ญี่ปุ่น ณ กรุงโตเกียว

กรมศิลปากร ร่วมกับคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสมาคมนาฏศิลป์สัมพันธ์ไทย - ญี่ปุ่น จัดการแสดงนาฏศิลป์สัมพันธ์ไทย - ญี่ปุ่น ขึ้น โดยใช้ชื่อว่า A Rainbow of Dance III หรือระบำสายรุ้ง ซึ่งหมายถึง สัญลักษณ์แห่งวัฒนธรรมอันหลากหลาย สวยงาม ดระการตา เชื่อมโยงจิตใจของชาวไทย - ญี่ปุ่นเข้าด้วยกัน

การแสดงชุดนี้ จะมีขึ้นที่โรงละครแห่งชาติ กรุงโตเกียว ในวันที่ ๔ กันยายน ๒๕๓๙ เพื่อให้ชาวไทยในประเทศญี่ปุ่นและชาวญี่ปุ่นได้ร่วมเฉลิมฉลอง เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงครองสิริราชสมบัติ ครบ ๕๐ ปี

สำหรับการแสดงนาฏศิลป์สัมพันธ์ไทย - ญี่ปุ่น นี้ กรมศิลปากรได้จัดขึ้นเป็นครั้งที่ ๓ แล้ว โดยครั้งที่หนึ่งจัดเมื่อปี ๒๕๓๕ มีนาฏศิลป์ไทย และญี่ปุ่นร่วมกันแสดง เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวโรกาสที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๓ รอบ และครั้งที่ ๒ จัดเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๓๘ หอประชุมใหญ่ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เพื่อเฉลิมฉลองปีกาญจนาภิเษก

A Rainbow of Dance III ในครั้งนี้จะมีคณะนักแสดงจากวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรุงเทพฯ ร่วมกับคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสมาคมนาฏศิลป์สัมพันธ์ไทย - ญี่ปุ่น โดยมีรายการแสดงดังต่อไปนี้

ชุดที่ ๑ รำถวายพระพร ต่อด้วยชุดเมขลา รามสูร

ชุดที่ ๒ ชุดโบราณคดี

- ระบำทวารวดี
- ระบำศรีวิชัย
- ระบำลพบุรี
- ระบำเชียงแสน
- ระบำสุโขทัย

ชุดที่ ๓ การแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ ชุดเฉลิมฉลองรามราชจักรี

ชุดที่ ๔ ระบำชุด เฉลิมฉลองรามราชจักรี (สะพานสายรุ้ง)

- ระบำศรีอยุธยา
- ระบำภูไท
- ระบำญี่ปุ่น เกนโรกุฮานะมิโคโยชิ ชิคุกะโนะโม
- ระบำพินาเร่ (รวมนักแสดงทั้งหมด)

ไทย - จีน ร่วมลงนามในบันทึกช่วยจำ
ทางด้านวัฒนธรรมเป็นครั้งแรก

กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงวัฒนธรรมของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ได้ร่วมกันลงนามในบันทึกช่วยจำทางด้านวัฒนธรรม เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๓๙ เวลา ๑๘.๓๐ น. ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ซีดี จอมเทียน พัทยา จังหวัดชลบุรี โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (นายสุวิทย์ รังสิตพล) และ Mr. Xu Wonbo รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงวัฒนธรรมของจีน โดยมีอธิบดีกรมศิลปากร (นายสมคิด โชติกวณิชย์) ให้การต้อนรับ

นายสุวิทย์ รังสิตพล กล่าวว่า นับเป็นครั้งแรกของการลงนามในบันทึกช่วยจำทางด้านวัฒนธรรม ระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน เพื่อเป็นการเสริมสร้างมิตรภาพและช่วยกระชับความเข้าใจ ความร่วมมือที่มีต่อกันต่อไปในอนาคต เนื่องจากวัฒนธรรมนั้นถือเป็นปัจจัยขึ้นสำคัญเพียงสิ่งเดียวในโลกปัจจุบันที่มีอยู่ ที่แสดงถึงความเป็นชาติ ที่มีอารยธรรมต่อสายตาชาวโลก และไทย-จีนต่างมีวัฒนธรรมที่โลกยอมรับเป็นวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเป็นชาติของตนเอง ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันมาก มีการถ่ายทอดวัฒน-

ธรรมที่ดีสู้กันนับแต่บรรพกาล เราต่างเรียนรู้ วัฒนธรรมของกันและกัน พร้อมนำวัฒนธรรมที่ดี มาใช้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่อง เราต่างให้คำสัญญาต่อกันว่าเราจะช่วยกันผดุงไว้ ซึ่งวัฒนธรรมที่ดีที่มีอยู่ จะร่วมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมที่ดีต่อกันเพื่อให้ชนในชาติของเราทั้ง ๒ ได้ใช้ วัฒนธรรมที่สูงยิ่งด้วยคุณค่าที่เรามีอยู่นี้ในชีวิต อย่างมีความสุข

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงวัฒนธรรมได้ เดินทางมาเยี่ยมชม วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๓๙ เวลา ๑๑.๐๐ น. และได้ไปดูงานที่หอสมุดแห่งชาติกับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๓๙ เวลา ๑๔.๐๐ น. และได้เดินทางไป เยือนจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อชมวัฒนธรรมท้องถิ่น แบบไทยๆ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ และวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ต่อไป

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ นำคณะนักเรียน นายร้อยพระจุลจอมเกล้าฯ ทัศนศึกษา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุบลราชธานี

นายพิเศษ เจียจันทร์พงษ์
ผู้แทนกรมศิลปากร ถวายรายงาน

หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุบลราชธานี
(นายอนันต์ ชูโชติ)
ขณะถวายบรรยายศิลปโบราณวัตถุในห้องจัดแสดง

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินนำคณะนักเรียน โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าฯ ทัศนศึกษา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุบลราชธานี เมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๓๙

ในการทัศนศึกษา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุบลราชธานี ในครั้งนี้ รองผู้ว่าราชการจังหวัด (นายสมหมาย จัตราทอง) ผู้แทนกรมศิลปากร (นายพิเศษ เจียจันทร์พงษ์) และรองผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๒๒ (พันเอกเกียรติศักดิ์ ศรีวิสุทธิ) เฝ้าฯ รับเสด็จและถวายรายงาน จากนั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรศิลปโบราณวัตถุทั้ง ๑๐ ห้อง และทอดพระเนตรคลังศิลปโบราณวัตถุภายในพิพิธภัณฑฯ โดยมีหัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุบลราชธานี ถวายบรรยายสรุป

กรมศิลปากร กับการปฏิรูปการศึกษา

ตริภักตรา หอมชื่น

ถ้าความหมายง่าย ๆ ของการปฏิรูป หมายถึง การปรับปรุง เปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น จากการประชุมที่ไพน์เฮิร์ส อธิปไตยกรมศิลปากร (นายสมคิด โชติกวณิชย์) มีความเห็นว่าการปฏิรูปครั้งนี้ น่าจะเป็นเรื่องราวที่ชัดเจน และนำสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมได้อย่างรวดเร็วและเป็นที่น่าสนใจครั้งหนึ่ง

กรมศิลปากรเอง งานทางด้านการศึกษา ดนตรี และนาฏศิลป์ เป็นเพียงงานหนึ่งในภารกิจอันกว้างขวางของกรมศิลปากร แต่ถ้าคิดว่าหน่วยงานด้านการศึกษา รวมทั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ อุทยานประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ซึ่งนับเป็นแหล่งให้ความรู้ข้อมูลต่อสังคม ต่อประชาชนในประเทศด้วยแล้ว ซึ่งควรจะนับเนื่องอยู่ในขอบข่ายของการปฏิรูป ก็จะทำให้ลักษณะงานทางการศึกษาของกรมศิลปากรกว้างขวางยิ่งขึ้นด้วย

ดังนั้น เมื่อที่ประชุมมีความเห็นพ้องต้องกันว่า ถึงเวลาแล้วที่จะลงมือปฏิบัติ กรมศิลปากรจึงเป็นหน่วยงานหนึ่งที่สามารถสนองได้ทันที และเห็นเป็นเรื่องที่น่าสนับสนุนอย่างมาก จะเป็นผลดีหลายประการที่การปฏิรูปจะเห็นได้ชัดเจนและเป็นรูปธรรมขึ้น เพราะฉะนั้นการลงมือปฏิบัติตั้งแต่เรื่องสถานที่ บุคลากร หลักสูตร และการบริหาร จึงเป็นสิ่งที่สามารถลงมือปฏิบัติได้ทันที ตัวอย่าง

เช่น เรื่องสถานที่ที่ให้มีการปรับปรุงซ่อมแซมให้มีลักษณะเหมือนกันตอนที่ก่อกำเนิดขึ้น ก็น่าจะเป็นเรื่องที่เหมาะสมอย่างยิ่ง ซึ่งจะนำมาสู่การสร้างศรัทธา สร้างทัศนคติที่ดีต่อชุมชน ที่จะให้ความร่วมมือต่อไป โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาก็เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนที่ยากจนได้ศึกษา มีโอกาสในสังคม และนับเป็นการโอบอุ้มคนไทยด้วยกันให้เป็นคนดีมีคุณภาพ ผลที่ตามมาคือจำนวนนักเรียนในแต่ละสถานศึกษาก็จะมากขึ้น ได้มีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ในส่วนของหลักสูตรการเรียนการสอนก็มีแนวทางที่ปรับปรุงให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เช่น การเปิดหลักสูตรดนตรีสากล ศิลปะพื้นบ้าน นอกจากจะเป็นการสร้างคนแล้ว ยังจะสามารถสนองความต้องการของชุมชนได้อีกด้วย

การที่กรมศิลปากรรวบรวมหน่วยงานหลายหน่วยงานเข้าไว้ด้วยกัน มีการปรับปรุงโครงสร้างก็เพื่อการปรับปรุงงานการบริหาร ให้มีการกระจายอำนาจ ให้หน่วยงานแต่ละหน่วยมีความเป็นอิสระในการตัดสินใจ มีมาตรฐานของตนเอง การปฏิบัติงานมีความคล่องตัว และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การปรับปรุง เปลี่ยนแปลงหลายๆ ด้านที่กรมศิลปากรได้ดำเนินการ นับเป็นการปฏิรูปการศึกษาที่เป็นรูปธรรม และได้เริ่มใช้พร้อมๆ กัน ในทุกส่วนของหน่วยงานของกรมศิลปากรแล้ว ☀

พระนารายณ์ราชนิเวศน์... อดีตที่เคยรุ่งเรือง

สุรางรัตน์ บุขบวรรณ

จากกรุงเทพมหานครไปทางปทุมธานีบนถนนสายเอเชียมุ่งสู่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผ่านจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เข้าสู่อำเภอกำแพง เขตจังหวัดลพบุรี จังหวัดหนึ่งทางภาคกลางของประเทศไทย ที่พบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีและวัฒนธรรมการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในสมัยอยุธยา ลพบุรีมีฐานะเป็นเมืองลูกหลวงและเป็นด่านสำหรับป้องกันข้าศึกทางทิศเหนือ และในเขตตำบลท่าหิน อำเภอมอเมือง สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงโปรดฯ ให้สร้างพระราชวังสำหรับเป็นที่ประทับ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๐๙ โดยช่างชาวฝรั่งเศสและอิตาลีเป็นผู้ออกแบบ เป็นพระราชวังหลวงแห่งหนึ่งที่เคยรุ่งเรืองในอดีต พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดฯ ให้บูรณะ และพระราชทานนามว่า **“พระนารายณ์ราชนิเวศน์”**

เดิมพระนารายณ์ราชนิเวศน์เป็นพระราชวังที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงโปรดฯ ให้สร้างขึ้นที่เมืองลพบุรี ในสมัยของพระองค์นั้น ลพบุรีมีฐานะเป็นราชธานีที่ ๒ เพราะทรงเล็งเห็นการณ์ไกลว่า กรุงศรีอยุธยาตั้งอยู่ริมแม่น้ำใหญ่ใกล้ทะเล ถ้าศัตรูโดยเฉพาะฝรั่งใช้เรือปืนบุกเข้ามาตามแม่น้ำแล้ว กรุงศรีอยุธยาก็จะเสียที่แก่ข้าศึกได้โดยง่าย ทำให้ที่ตั้งของเมืองลพบุรีเหมาะสมด้วยตัวเมืองตั้งอยู่บนเนินสูง ทิศตะวันออกมีป่าเขา และธารน้ำที่สามารถทดน้ำมาใช้ได้ แม่น้ำลพบุรีสามารถใช้

ลือสองห้องพระคลัง

เป็นคูเมืองได้และยังเป็นเส้นทางคมนาคมได้ด้วย เมืองลพบุรีจึงปรากฏหลักฐานการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่โบราณ นอกจากนี้ก็ยังใช้สำหรับเป็นที่ประทับพักผ่อน ลำสัตว์ ออกว่าราชการและต้อนรับแขกเมืองด้วย แต่ก็ถูกทิ้งร้างไป จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงโปรดฯ ให้บูรณะพระราชวังเดิมและสร้างพระที่นั่งขึ้นใหม่ คือหมู่พระที่นั่งพิมานมงกุฎและหมู่ตึกพระประเทียบ พระราชทานนามว่า พระนารายณ์ราชนิเวศน์ มีพื้นที่ ๔๑ ไร่ เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เพื่อใช้เป็นราชธานีที่ ๒ นอกเหนือไปจากกรุงรัตนโกสินทร์ และที่พระราชทานนามว่า พระนารายณ์ราชนิเวศน์ ก็ด้วยเหตุที่เคยเป็นที่ประทับของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมาก่อน พระนารายณ์ราชนิเวศน์แบ่งเป็น ๓ เขต คือ เขตพระราชฐานชั้นนอก เขตพระราชฐานชั้นกลาง และเขตพระราชฐานชั้นใน

ตึกพระเจ้าเหา

เขตพระราชฐานชั้นนอก หันเข้าสู่ตัวเมือง มีประตูทางเข้า ๓ ประตู อาคารสำคัญที่อยู่บริเวณนี้คือ

อ่างเก็บน้ำ ก่อด้วยอิฐเป็นผนังสูง มีความหนาสำหรับเก็บกักน้ำ จ่ายน้ำไปตามตึกพระที่นั่งต่าง ๆ ทั่วเขตพระราชฐานตามท่อน้ำดินเผาที่ฝังตามผนังและพื้น

สิบสองท้องพระคลัง เป็นอาคารก่อสร้างด้วยอิฐ เป็น ๒ แถวยาวเรียงชิดติดกันมีถนนผ่านกลาง เป็นคลังเก็บสินค้า เช่น งามช้าง ดีบุก พริกไทย

ตึกเลี้ยงรับแขกเมือง เป็นอาคารที่สมเด็จพระนารายณ์ใช้พระราชทานเลี้ยงอาหารแก่คณะทูตฝรั่งเศส ในปี พ.ศ. ๒๒๒๘ และ พ.ศ. ๒๒๓๐ ตั้งอยู่กลางอุทยาน แบ่งออกเป็นช่องสี่เหลี่ยมจตุรัส ๔ ช่อง ตัวตึกโอบกปูนสีขาวผ่องเรียบเป็นมันวับ มีคูน้ำล้อมรอบตึก ปลูกพันธุ์ไม้ดอกและต้นไม้จำพวกปาล์ม

ตึกพระเจ้าเหา เป็นตึกที่มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมในสมัยพระนารายณ์อย่างชัดเจน เป็นหอประจำพระราชวังเมืองลพบุรี ชื่อพระเจ้าเหานั้น สันนิษฐานว่าเป็นชื่อของพระพุทธรูปที่ประดิษฐานที่หอแห่งนี้

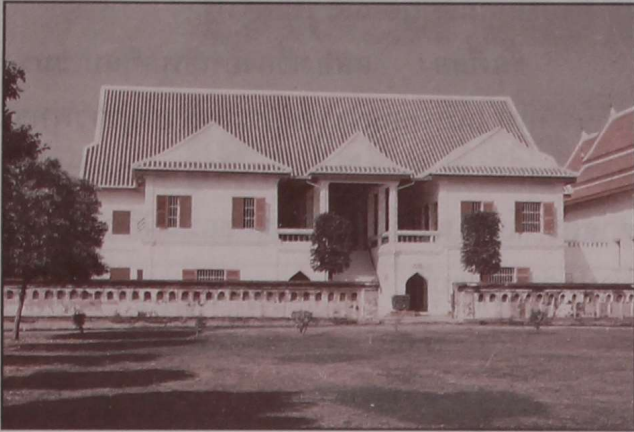
พระที่นั่งจันทรพิศาล

โรงช้างหลวง เป็นที่สำหรับช้างยืนโรงและที่เลี้ยงช้างประมาณ ๑๐ โรง ตั้งเรียงรายเป็นแถวชิดริมกำแพงเขตพระราชฐานชั้นนอกด้านในสุด

เขตพระราชฐานชั้นกลาง เป็นเขตชั้นกลาง มีทางเข้า ๒ ประตู พระที่นั่งเดิมที่สร้างในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มี ๒ องค์ คือ พระที่นั่งจันทรพิศาล และพระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญญมหาปราสาท ส่วนหมู่พระที่นั่งพินามนงกุฎและทิมดาบเป็นพระที่นั่งที่สร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระที่นั่งจันทรพิศาล เป็นหอประชุมองคมนตรี สันนิษฐานว่าเป็นพระที่นั่งองค์แรก ที่สร้างขึ้นในพระราชวัง มีลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมแบบไทยแท้ ด้านหน้ามีมุขเด็จเพื่อเสด็จออกให้ข้าราชการเข้าเฝ้าตรงซาลาหน้าพระลาน เมื่อพระราชวังถูกทิ้งร้าง เครื่องบนพระที่นั่งปรักหักพังเหลือแต่ผนัง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงโปรดฯ ให้บูรณะซ่อมแซมใหม่ให้มีสภาพสมบูรณ์อีกครั้ง

พระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญญมหาปราสาท เป็นพระที่นั่งที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จออกรับคณะทูตหรือแขกเมืองต่างประเทศ มีสีหบัญชรเป็นที่เสด็จออกรับคณะราชทูตต่างประเทศหรือแขกเมืองต่างประเทศ

หมู่พระที่นั่งพิมานมังกุฎ

หมู่พระที่นั่งพิมานมังกุฎ เป็นอาคารใหญ่ที่สร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๓๙๙ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประกอบด้วยพระที่นั่งอักษรศาสตราคม เป็นท้องพระโรงทรงพระอักษร พระที่นั่งไชยศาสตรากร เป็นที่เก็บอาวุธ พระที่นั่งสุทิวฉิวฉัย เป็นท้องพระโรงเสด็จออกว่าราชการแผ่นดิน พระที่นั่งพิมานมังกุฎ ซึ่งเป็นอาคารสูง ๓ ชั้น ใช้เป็นห้องเสวยพระกระยาหารและห้องบรรทม

ทิมดาบ มีลักษณะเป็นตึกชั้นเดียว ตั้งอยู่มุมกำแพงทั้ง ๒ ข้าง ทางเข้าเขตพระราชฐานชั้นกลาง เป็นที่พักของทหารรักษาการณ์

เขตพระราชฐานชั้นใน ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีประตูทางเข้า ๔ ประตู มีพระที่นั่งอยู่เพียงองค์เดียว คือพระที่นั่งสุทธาสวรรย์ ส่วนในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีประตูทางเข้า ๑ ประตู มีอาคารหมู่ตึกพระประเทียบ จำนวน ๑๐ หลัง ตั้งอยู่ด้านหลังของพระที่นั่งพิมานมังกุฎ

พระที่นั่งสุทธาสวรรย์ เป็นที่ประทับส่วนพระองค์ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และเป็นที่เสด็จสวรรคตของพระองค์ ในวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ ด้วย พระที่นั่งที่เคยสวยงามที่

ภายในห้องจัดแสดงหมู่พระที่นั่งพิมานมังกุฎ

สมเด็จพระนารายณ์ทรงปลูกพรรณไม้ต่างๆ ด้วยพระองค์เองในพระราชอุทยานอันร่มรื่น ก็ถูกทิ้งร้างให้เหลือเพียงฐานพระที่นั่งและผนังทางด้านทิศใต้ อยู่เล็กน้อยเท่านั้น

หมู่ตึกพระประเทียบ เป็นที่ประทับหรือที่พักผ่อนของพระมเหสีและข้าราชการบริพารฝ่ายในของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อตามเสด็จมีทั้งหมด ๑๐ หลัง เป็นตึกแบบผสมระหว่างไทยกับยุโรป ประตูหน้าต่างเป็นเรือนไทยโบราณ ตัวเรือนก่อด้วยอิฐถือปูนสูง ๒ ชั้น ทางเข้าชั้นล่างก่ออิฐเป็นวงโค้งครึ่งวงกลมเรียงชิดติดกัน

พระนารายณ์ราชนิเวศน์ กลายเป็นอดีตแห่งพระราชวังที่เคยรุ่งเรืองและเต็มไปด้วยบรรยากาศของความมีชีวิตชีวา เมื่อความเจริญรุ่งเรืองของกรุงศรีอยุธยาถูกทำลายโดยพม่าในการเสียกรุงครั้งที่ ๒ โชคดีที่ขณะนั้นลพบุรีมีความสำคัญลงไปมากแล้ว ไม่เช่นนั้นคงไม่มีอะไรหลงเหลือไว้ให้เห็นถึงศิลปะลพบุรีที่เคยรุ่งเรือง ศิลปะขอมที่ถูกถ่ายทอดลงบนโบราณสถานปราสาทสามยอด เมืองลพบุรีในวันนี้เป็นเพียงจังหวัดเล็กๆ ในภาคกลางของประเทศ ที่แผ่ตัวเองอยู่ท่ามกลางความเจริญของกรุงเทพมหานคร สุพรรณบุรี หรือแม้แต่สิงห์บุรี

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานหมู่พระที่นั่งพิมานมงกุฎให้แก่รัฐบาลเพื่อใช้เป็นศาลากลางจังหวัด ต่อมา พ.ศ. ๒๔๖๗ ได้ตั้งเป็นลพบุรีพิพิธภัณฑสถาน ก่อนจะเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ ใน พ.ศ. ๒๕๐๔

ปัจจุบัน พระที่นั่งจันทรพิศาล หมู่พระที่นั่งพิมานมงกุฎ และหมู่ตึกพระประเทียบ ใช้เป็นที่จัดแสดงศิลปโบราณวัตถุต่างๆ ที่ถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ การเมือง สังคม วัฒนธรรม สมัยที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีของไทย และลพบุรียังเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีความสำคัญ ซึ่งเรื่องราวและร่องรอยของความเจริญเหล่านี้ หากได้พินิจพิเคราะห์อย่างละเอียดแล้ว เป็นร่องรอยของอารยธรรมของชาติที่ได้พัฒนาแล้วชาติหนึ่ง

พระที่นั่งจันทรพิศาล จัดแสดงเรื่องประวัติศาสตร์ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและฝรั่งเศส และพระราชประวัติของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

หมู่พระที่นั่งพิมานมงกุฎ

ชั้นที่หนึ่ง จัดแสดงเรื่องสมัยก่อนประวัติศาสตร์ หลักฐานที่พบจากแหล่งโบราณคดีลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา แหล่งโบราณคดีจังหวัดลพบุรี โครงกระดูกมนุษย์ ภาชนะดินเผา เครื่องประดับเครื่องใช้

เรื่องการเมือง การตั้งถิ่นฐานเทคโนโลยี การดำเนินชีวิต ภาษา ศาสนา และความเชื่อสมัยทวารวดี โดยศึกษามาจากหลักฐานที่พบ ได้แก่ พระพุทธรูป เหรียญตรา ประทับดินเผา จารึก

ภาษาบาลี สันสกฤต และรูปเคารพ

ชั้นที่สอง แสดงเรื่องอิทธิพลศิลปเขมร-ลพบุรี ที่พบในภาคกลางของประเทศ อยุธยาพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๘ จัดแสดงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีสมัยชนชาติขอมแผ่อิทธิพลเข้ามาปกครองลพบุรี

เรื่องประวัติศาสตร์ศิลปะในประเทศไทย

เรื่องประวัติศาสตร์ศิลปกรรมสมัยอยุธยา-รัตนโกสินทร์

ชั้นที่สาม แสดงเรื่องราวในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

หมู่ตึกพระประเทียบ จัดแสดงเรื่องราวชีวิตไทยภาคกลาง การดำรงชีวิต ที่อยู่อาศัย เครื่องมือเครื่องใช้ประกอบอาชีพประมง การเกษตร ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของคนไทยในภาคกลาง โดยเฉพาะในจังหวัดลพบุรี

พระนารายณ์ราชนิเวศน์วันนี้ คงเหลือเพียงร่องรอยและตำนานของความเจริญรุ่งเรืองในอดีต อาจจะต้องใช้เวลาอันที่จะทำให้เด็กรุ่นปัจจุบันสนใจที่จะศึกษาสิ่งที่เรียกว่าประวัติศาสตร์ให้ถ่องแท้และลึกซึ้ง แต่หากไม่สิ้นหวังและท้อแท้ที่จะสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกในแนวทางที่สร้างสรรค์เพื่อการกระตุ้นอยู่เสมอๆ วันหนึ่งข้างหน้า พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ คงจะได้บอกเล่าเรื่องราวที่น่าภาคภูมิใจให้เด็ก ๆ ได้รับรู้

ข้อมูล : พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์.

หนังสือพระนารายณ์ราชนิเวศน์ กรมศิลปากรจัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๑.

อนุรักษมรดกไทย ให้คงไว้ในแผ่นดิน

สมลักษณ์ เจริญพจน์

ผู้อำนวยการหอศิลป์แห่งชาติ

ชาติไทยเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ เกียรติภูมิเกริกไกรในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาช้านาน ประวัติศาสตร์ของคนไทยที่ถูกบันทึกไว้ นับย้อนหลังไกลไปในอดีตกว่าเจ็ดร้อยปีมาแล้ว เมื่อคนไทยเริ่มประกาศความเป็นชาติ เป็นบ้านเป็นเมือง มีอาณาจักรของตนเองมาตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัย “อาณาจักรรุ่งอรุณแห่งความสุข” ที่ทิ้งร่องรอยของความยิ่งใหญ่แห่งอารยธรรมสมัยนั้นไว้อย่างมากมายในแผ่นดินแห่งนั้น ร่องรอยแห่งความหลังเหล่านี้ ล้วนเป็นร่องรอยที่แสดงให้เห็นถึงอัจฉริยภาพของบรรพบุรุษของคนไทย ที่สูงล้ำเกินคำพรรณนา ชีวิตในสุโขทัยคงเป็นชีวิตที่สุขสงบ จนคนไทยมีเวลาในการสร้างวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ อันเป็นรากฐานแห่งวัฒนธรรมของคนรุ่นหลังมาจนถึงปัจจุบัน แม้พระพุทธศาสนาแห่งองค์พระสัมมา

สัมพุทธเจ้าเอง ก็ยังได้เผยแผ่และทอดพระบารมีมายังดินแดนแห่งสุโขทัย และกลายเป็นรากแก้วแห่งศาสนาประจำชาติมาจนทุกวันนี้

สามร้อยปีผ่านไป สุโขทัยเริ่มเสื่อมถอยไปตามกาลเวลาและสภาพแวดล้อม อาณาจักรแห่งใหม่ได้ถือกำเนิดขึ้นในดินแดนที่พร้อมด้วยทรัพยากรธรรมชาติและทำเลที่ตั้ง ที่เหมาะสมทางยุทธศาสตร์ “กรุงศรีอยุธยา” คือนามแห่งราชธานีใหม่ ณ ที่นี้ คนไทยได้สืบทอดรากเหง้าแห่งความเจริญวางระบอบการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งอาจเรียกได้ว่า อยุธยาได้เป็นแบบอย่างให้กับเพื่อนบ้านใกล้เคียงได้ในแทบทุกด้าน อยุธยาคงอำนาจอยู่ถึง ๔๑๗ ปี ก่อนที่จะล่มสลายไปใน พ.ศ. ๒๓๑๐ นับว่าเป็นระยะเวลาอันยาวนานทีเดียวสำหรับอาณาจักรในยุคหนึ่ง ดังปรากฏหลักฐานให้เห็น อาทิ ร่องรอยแบบแผนของพระบรมมหาราชวัง วัดวาอารามนับร้อยนับพันแห่ง ศิลปวัตถุและงานศิลปกรรมมากมาย ซึ่งนอกจากจะเลอเลิศในทางประวัติศาสตร์แล้ว ยังมีความวิจิตรพิสดารยากจะหาสิ่งอื่นใดมาเสมอเหมือนได้

ล่วงมาถึงสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ อารยธรรมอันรุ่งเรืองของบรรพบุรุษยังเรืองรองไปทั่วพระนคร เหมือนยุคสมัยที่ผ่านมา ท่ามกลางความผันผวนทางการเมือง การปกครองของเพื่อนบ้าน หลายแห่งที่ต้องประสบเคราะห์กรรม ทำให้

พระอจนะ วัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย

ต้องสิ้นชาติ สิ้นแผ่นดิน สิ้นมรดกทางศิลปวัฒนธรรม และในที่สุดก็สูญสิ้นความเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นชาติ ชาติไทยดูประหนึ่งยังมั่นคงและแข็งแกร่งอยู่ได้ในบรรยากาศของความเปลี่ยนแปลงของโลกดังกล่าว ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ด้วยพระบารมีของบูรพกษัตริย์และความสามัคคีกลมเกลียวของบรรพบุรุษไทย ที่ได้ช่วยกันผดุงรักษาชาติไว้แต่ไหนแต่ไรมา จากอดีตจนถึงปัจจุบันไทยจึงเป็นไทย มีเอกลักษณ์วัฒนธรรมอันโดดเด่นเป็นของตนเอง ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่กำลังไหลเชี่ยวอยู่ในยุคปัจจุบัน ซึ่งนอกจากจะเป็นการสร้างสื่อสัมพันธ์กัน ระหว่างมนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์ทุกสังคม ยังเป็นกระแสความเปลี่ยนแปลงในลักษณะการรุกราน เพื่อสร้างความเป็นมหาอำนาจด้วยการตีบฉานเพื่อยึดครองด้วยการครอบงำทางวัฒนธรรมอีกด้วย ฉะนั้น แนวโน้มในโลกแห่งการพัฒนา ประชาชาติทุกประเทศจึงต้องมีจิตสำนึกใน

ความรักและหวงแหนในมรดกของความเป็นชาติ ซึ่งหมายรวมทุกสิ่งที่เด่นชัดและเป็นที่ยอมรับกัน คือ ศิลปะและวัฒนธรรมนั่นเอง แม้แต่การทำสงครามในปัจจุบัน ก็มุ่งทำลายล้างกันที่เอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมเป็นหลัก เพื่อล้างเผ่าพันธุ์ให้หมดสิ้นไป มรดกทางศิลปวัฒนธรรมจึงเป็นสมบัติสำคัญ ซึ่งคนในชาติต้องช่วยกันอนุรักษ์ไว้เพื่อเป็นมรดกแก่อนุชนรุ่นหลัง เป็นเอกลักษณ์ของชาติ เป็นความมั่นคงของชาติสืบไป

ในกระบวนการมรดกทางวัฒนธรรมอันยิ่งใหญ่ของคนไทยนั้น โบราณสถานและโบราณวัตถุเป็นมรดกที่มีความเป็นรูปธรรมอย่างเด่นชัดสมบูรณ์ที่สุด โดยเฉพาะในแผ่นดินไทย โบราณสถานกระจัดกระจายอยู่เกือบทั่วทุกภูมิภาค โบราณสถานที่ส่วนใหญ่เคยเป็นศาสนสถานมาแต่เดิม ซึ่งบางครั้งตั้งอยู่ในเขตที่ไร้ผู้คนอาศัย บางแห่งอยู่ในพื้นที่ที่อาศัยของคนปัจจุบัน แต่ละแห่งจำเป็นต้องได้รับการอนุรักษ์ดูแลตามความเหมาะสม เพื่อให้มรดกทางวัฒนธรรมของไทยเหล่านี้อยู่ได้ หลายต่อหลายแห่งเหลือเพียงคูน้ำ คันดิน ซึ่งเคยเป็นแนวกำแพงเมืองเก่า แต่ยังเป็นหลักฐานที่เล่าขานถึงอดีตของคนไทยในยุคนั้นได้ หากปราศจากมรดกทางศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้ คนไทยจะสืบทอดเหง้าของตนได้อย่างไร จะสืบทอดความเป็นไทยไปสู่ลูกหลานได้อย่างไร เพราะนับวันกระแสโลกาภิวัตน์ที่กำลังไหลเชี่ยว นอกจากจะเป็นการสร้างสื่อสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์ ทุกสังคมแล้ว ยังเป็นกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงและการครอบงำทางวัฒนธรรมอีกด้วย ฉะนั้น แนวโน้มในโลกแห่งการพัฒนา ประชาชาติทุกประเทศจึงต้องมีจิตสำนึกในความรักและหวงแหนในมรดกของความเป็นชาตินั้นไว้อย่างเหนียวแน่น เอกลักษณ์ที่เด่นชัดและเป็นที่ยอมรับกันคือศิลปะและวัฒนธรรมนั่นเอง มรดกทางศิลปวัฒนธรรมจึงเป็นสมบัติสำคัญที่คน

ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่

ในชาติต้องช่วยกันอนุรักษ์ไว้เพื่อเป็นมรดกแก่อนุชนรุ่นหลัง เป็นเอกลักษณ์ของชาติ เป็นความมั่นคงของชาติไว้สืบไป

การอนุรักษ์คุ้มครองดูแลสมบัติอันเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมนี้ คือการป้องกันมิให้มรดกเหล่านี้ถูกทำลาย ด้วยสภาวะแวดล้อมตามกาลเวลา การถูกทำลายด้วยน้ำมือคน การถูกทำลายด้วยการพัฒนาโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และการถูกทำลายโดยอุบัติเหตุต่าง ๆ เป็นต้น ด้วยสาเหตุแห่งการถูกทำลายของมรดกศิลปวัฒนธรรมนี้กว้างขวางยิ่งนัก แม้รัฐจะมีหน่วยงาน คือกรมศิลปากรไว้เป็นผู้ดูแลคุ้มครองป้องกันมิให้มรดกทางศิลปวัฒนธรรมนี้ถูกทำลายไปแล้วก็ตาม แต่เนื่องจากชาติไทยเรามั่งคั่งไปด้วยทรัพยากรทางศิลปะทางวัฒนธรรม ยามเมื่อทอดสายตาไปที่ใด ก็จะปรากฏเห็นทรัพยากรเหล่านี้ไปทั่ว ดังนั้นด้วยจิตวิญญาณแห่งความเป็นไทย คนไทยทุกคนควรตระหนักในบทบาทความเป็นเจ้าของประเทศ เจ้าของสมบัติทางศิลปวัฒนธรรมที่ทวีความสำคัญของความมั่นคงของชาติมากขึ้นทุกวัน แล้วหันมาช่วยกันสืบทอดจรรโลงสิ่งที่บรรพชนแต่ละยุคสมัยได้สร้างสรรค์และสั่งสมไว้ ให้อยู่เป็นความภาคภูมิใจของคนในชาติต่อไป

บทบาทและแนวทางของคนไทยในสังคมแต่ละกลุ่ม อาจดำเนินไปได้ตามวิถีทางของตน ประชาชนทั่วไปอาจช่วยกันสอดส่อง มิให้เกิดการทำลายมรดกทางศิลปวัฒนธรรมโดยน้ำมือมนุษย์ด้วยกัน ช่วยกันวางรูปแบบการพัฒนาของท้องถิ่นอย่างมีระบบ โดยคำนึงถึงความสำคัญของมรดกเหล่านี้เป็นสำคัญด้วย และช่วยกันพัฒนาซ่อมแซมศิลปะทางวัฒนธรรมตามหลักวิธีการที่ถูกต้อง ในขณะที่บุคคลอื่นๆ ก็สามารถดำเนินการไปตามแนวทางเดียวกันได้ด้วย

อย่างไรก็ดี ดังที่กล่าวมาแล้วว่า โบราณสถานส่วนใหญ่มักเป็นศาสนสถานหรืออยู่ในเขตศาสนสถานวัดวาอาราม ฉะนั้นกลุ่มบุคคลที่ใกล้ชิดกับมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของคนไทยมากที่สุดกลุ่มหนึ่งก็คือพระสงฆ์นั่นเอง เพราะพระสงฆ์เป็นผู้ที่พำนักอยู่บริเวณศาสนสถานซึ่งเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญ ทั้งโดยความเป็นศูนย์รวมงานศิลปวัฒนธรรมทุกด้าน โดยวัฒนธรรม จารีตประเพณีที่ถือปฏิบัติในวัด ทั้งนัยยะแห่งความเป็นสถาบันที่อบรมสั่งสอนให้คนไทยเป็นคนดีมีศีลธรรม พระสงฆ์จึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่สุด ในการเป็นผู้นำในการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมไว้มิให้

(อ่านต่อหน้า ๒๐)

แนะนำผู้บริหาร

งานเผยแพร่

แนะนำผู้บริหาร ของกรมศิลปากร ฉบับนี้ เป็นผู้บริหารในหน่วยงานที่เป็นโครงสร้างใหม่เช่นเดียวกัน คือ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ ซึ่งประกอบด้วย ส่วนราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงศิลปวัฒนธรรมไทย เช่น โรงละคร ดุริยางค์ไทย ดุริยางค์สากล นาฏศิลป์ และวิทยาลัยนาฏศิลป์ต่างๆ ทั่วประเทศ

นายสุมน ขำศิริ

เกิด

วันที่ ๙ ตุลาคม ๒๔๗๙

การศึกษา

– โรงเรียนนาฏศิลป์ (วิทยาลัยนาฏศิลป์) สาขาวิชาดุริยางค์ไทย และเรียนวิชาคีตศิลป์ไทยเป็นวิชาโท ได้รับประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓

การทำงาน

- ตำแหน่งศิลปินจิตอาสาอันดับ ๑ ในขณะที่ศึกษาอยู่วิทยาลัยนาฏศิลป์
- ตำแหน่งครูตรี แผนกโรงเรียนนาฏศิลป์ กองการสังคีต
- ตำแหน่งศิลปินตรี แผนกดุริยางค์ไทย กองการสังคีต
- หัวหน้างานธุรการ
- หัวหน้าฝ่ายจัดการ
- หัวหน้าฝ่ายศิลปการแสดง
- พ.ศ. ๒๕๓๒ ผู้อำนวยการกองการสังคีต

ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้อำนวยการสถาบันนาฏดุริยางคศิลป์

นายสิริชัยชาญ ปักแจ่มภู

เกิด วันที่ ๑๗ เมษายน ๒๔๘๖

การศึกษา – ครุศาสตร์บัณฑิต (ภาษาไทย) วิทยาลัยครูจันทระเกษม
– ครุศาสตร์มหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การทำงาน พ.ศ. ๒๕๐๖ เริ่มรับราชการครู

ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้อำนวยการส่วนการแสดง

นายประเทือง เครือหงส์

เกิด ๒๕ พฤษภาคม ๒๔๘๙

การศึกษา – กศ.บ. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
– น.บ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
– ค.ม. (บริหารการศึกษา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การทำงาน พ.ศ. ๒๕๐๘ กรมสามัญศึกษา ครูจัตวา

ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้อำนวยการส่วนโรงละครแห่งชาติ

นางรัตติยะ วิภัสิตพงศ์

เกิด วันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๙

การศึกษา ศีทศาสตร์บัณฑิต (ศศ.บ.) วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา

การทำงาน ได้รับเงินเดือนขณะเป็นนักเรียน (ศิลปินสำรอง)

ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ และผู้อำนวยการวิทยาลัยชุมชนพระนครศรีอยุธยา

นางดาวรุ่ง อภิษฐากร

การศึกษา รัฐศาสตรบัณฑิต (บริหารรัฐกิจ) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
การทำงาน เริ่มรับราชการตำแหน่งบุคลากร ๓ งานการเจ้าหน้าที่
สำนักงานเลขาธิการกรม
ตำแหน่งปัจจุบัน เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารงานทั่วไป รักษาการและปฏิบัติหน้าที่
ฝ่ายบริหารงานทั่วไป สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์

นางกัลยา เข้มฉลาก

เกิด วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๔๘๘
การศึกษา ประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูง สาขาคีตศิลป์ไทย โรงเรียน
นาฏศิลป์
การศึกษาศาสตรบัณฑิต (กศ.บ.) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
การทำงาน
พ.ศ. ๒๕๐๘ ตำแหน่งครูตรี
พ.ศ. ๒๕๓๑ รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี
ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี

นางวัฒนา โกศินานนท์

เกิด ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๓
การศึกษา ประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูง (คีตศิลป์) วิทยาลัยนาฏศิลป์
การทำงาน เริ่มรับราชการเมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๐๓ ในตำแหน่ง
ศิลปินจิตอาสา แผนกดุริยางค์สากล กองการสังคีต
ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี

นายสังเวียร ทองคำ

เกิด ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๙

การทำงาน

พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นศิลปินจิตอาสา แผนกดุริยางค์ไทย กองการสังคีต

ตำแหน่งปัจจุบัน รักษาการในตำแหน่ง ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์
กาฬสินธุ์

นายบุญเลิศ ทองสาลี

เกิด ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๗

การศึกษา ศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒพิษณุโลก

การทำงาน

พ.ศ. ๒๕๑๑ ภัณฑารักษ์จิตอาสา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติไทย ไชยา

พ.ศ. ๒๕๑๖ ครูตรี วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๓๑ ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ นครศรีธรรมราช

ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่

นางสนทนา วงษ์แสงพลอย

เกิด ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๓

การศึกษา ครุศาสตรบัณฑิต (เอกภาษาไทย) วิทยาลัยครูบุรีรัมย์

การทำงาน เริ่มรับราชการ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ ตำแหน่ง ครูจิตอาสา

ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์

นายจตุพร รัตนวราหะ

เกิด ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๙
การศึกษา โรงเรียนนาฏศิลป์ (วิทยาลัยนาฏศิลป์)
การทำงาน เริ่มรับราชการ เมื่อ ๓ กันยายน ๒๕๐๐ ตำแหน่งศิลปินจิตอาสา
ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย

อนุรักษ์มรดกไทย (ต่อจากหน้า ๑๕)

เสื่อมสลายไป ด้วยการปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างในการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้ และเป็นผู้อบรมสั่งสอนให้คนไทยได้ตระหนักในความสำคัญของมรดกศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้ด้วย เป็นผู้นำในการคุ้มครองป้องกันให้มรดกศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้ปลอดภัยจากภัยอันตรายรูปแบบต่างๆ ดังเช่นที่มีพระภิกษุสงฆ์ในหลายท้องที่ได้ดำเนินการมาแล้วมากมาย อันเป็นแบบอย่างควรค่าแก่การยกย่องบูชา ในบทบาทการอนุรักษ์รักษาชาติอีกประการหนึ่ง

หากคนไทยทุกคนร่วมแรงร่วมใจกัน ปกป้องคุ้มครองสมบัติทางศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้ด้วยกัน เอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมของชาติที่โดดเด่นเป็นสง่าของคนไทย จะต้องมั่นคงอยู่คู่ชาติไทยอันยิ่งใหญ่ต่อไป ชั่วกาลนาน ☀

พิมายปุระและปราสาทหินพิมาย

ธิติมา วิริยะรัตน์

พิมายเป็นอำเภอหนึ่งในเขตการปกครองของจังหวัดนครราชสีมา อันเป็นจังหวัดประตูด่านแรกที่มุ่งสู่ดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดนี้จึงเป็นศูนย์กลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพราะเป็นจังหวัดที่มีความเจริญในด้านการค้าและด้านเศรษฐกิจ โดยเห็นได้จากมีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่อยู่เป็นจำนวนมาก นอกจากความเจริญด้านเศรษฐกิจแล้ว จังหวัดนครราชสีมายังมีอำเภอหนึ่งที่ประชาชนส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตเรียบง่ายด้วยการปลูกข้าวและพืชไร่ พวกมันสำปะหลัง ผลิตเส้นหมี่พิมาย และเป็นอำเภอที่เป็นแหล่งกำเนิดของแมวโคราช ที่เรียกว่า “แมวเก้าแต้ม” ที่ทั่วโลกยอมรับในความสวยงาม แต่ที่

สำคัญคือ อำเภอนี้เป็นที่ตั้งของปราสาทหินพิมายที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย อำเภอนี้ คือ **“อำเภอพิมาย”**

การเดินทางเข้าสู่เมืองพิมายนั้น แต่เดิมเดินทางจากเมืองโคราชหรือนครราชสีมาต้องใช้ม้าเป็นพาหนะจะถึงภายในวันเดียว แต่ถ้ามีเกวียนบรรทุกเสบียงอาหารและสัมภาระติดตามด้วยจะต้องพักข้างแรมระหว่างทาง ใช้เวลาถึง ๒ วันครึ่ง ปัจจุบันการเดินทางค่อนข้างสะดวกและรวดเร็ว โดยใช้ถนนสายมิตรภาพหรือทางหลวงหมายเลข ๒ ระยะทาง ๔๙ กิโลเมตร ถึงตลาดแคแล้วแยกเข้าพิมายทางทิศตะวันออกอีก ๑๐ กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ ๑ ชั่วโมงเท่านั้น เมืองพิมายใน

อดีตเป็นดินแดนที่อยู่ของชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่มีอายุอย่างน้อย ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว เมืองพิมายได้รับเอาศิลปวัฒนธรรมตลอดจนการนับถือศาสนาแบบอย่างเขมร ความสัมพันธ์ของเมืองพิมายกับอาณาจักรเขมรเป็นไปอย่างมั่นคง ได้ปรากฏชื่อในศิลาจารึกเขมรเรียกว่า **“วิมาย”** หรือพิมายปุระ และประติมากรรมที่เรียกว่า **“กมรเตงชคตวิมาย”** ประดิษฐานอยู่ ณ ปราสาทหินองค์ประธานซึ่งหันหน้าไปทางทิศใต้ เพื่อให้รับกับถนนโบราณที่ตัดตรงมาจากเมืองพระนครของเขมร ผังเมืองพิมายก็เหมือนกับผังเมืองโบราณแบบวัฒนธรรมเขมรทั่วไปคือ มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๕๖๕ เมตร ยาว ๑,๐๓๐ เมตร กำแพงทั้งสี่ด้านเป็นเนินดิน ยังมีร่องรอยเหลืออยู่บ้างทางทิศใต้ ประตูเมืองก่อด้วยศิลาทรายสีแดงปนกับศิลาแลง ปัจจุบันเหลืออยู่เพียง ๓ ด้าน คือ ด้านทิศใต้เรียกประตูชัย ด้านทิศตะวันตกเรียกประตูหิน และด้านทิศเหนือเรียกประตูผี ซึ่งปัจจุบันยังคงเหลือสภาพให้เห็นเพียงเล็กน้อย ยกเว้นประตูด้านทิศตะวันออกได้หมดสภาพไปแล้ว และสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นเด่นชัดถึงความสัมพันธ์ของเมืองพิมายกับอาณาจักรเขมรที่เรารู้จักกันดีนั่นคือ **“ปราสาทหินพิมาย”** เป็นศาสนสถานที่ยกขึ้นในพุทธศาสนา ลัทธิมหายาน ตั้งอยู่ใจกลางเมืองพิมาย นับเป็นศาสนสถานแบบเขมรที่สำคัญและใหญ่ที่สุดในที่ราบ

ลุ่มแม่น้ำมูล-ชี มีกำแพงสี่เหลี่ยมล้อมรอบและมีซุ้มประตูทั้ง ๔ ทิศ ซุ้มประตูซุ้มทั้งสี่อยู่ตรงกัน โดยเมื่อผ่านซุ้มประตูทั้งสี่เข้าไปจะพบกับ

- **สะพานนาค** หน้าประตูซุ้มด้านทิศใต้ ซึ่งเป็นทางเข้าด้านหน้าปราสาทหินพิมาย ก่อเป็นสะพานนาค ก่อขึ้นสู่สะพานนาคเดิมคงเป็นลานหินที่เชิงบันไดทางขึ้นสะพานนาคตั้งรูปสิงห์เพศผู้ยืนอย่างองอาจเหนือเท้าทั้งสี่ มีชนคอสลักเป็นเสมือนเกราะบนหน้าอก คอยพิทักษ์รักษาศาสนสถาน ส่วนนาครวบั้นได้นั้นเป็นนาค ๗ เศียร ผ่อกเป็นรูปพัด เศียรนาคมีกรอบรัศมีประกอบและเป็นรอยหยักเล็กน้อย ประดับด้วยลวดลายเป็นเส้นขนานตามทางยาวของรอยหยัก

- **ประตูซุ้ม** การสร้างประตูซุ้มจะสร้างให้มีคูหาติดต่อกันทั้ง ๔ ทิศ ที่มีลักษณะอย่างเดียวกับประตูซุ้มด้านทิศใต้ คือ ซักปีกกาเป็นกำแพงยาวออกไปด้านละ ๘๐ เมตร แล้วจึงหักมุมจากเป็นแนวกำแพงโดยรอบเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ผิดแต่ไม่มีสะพานนาคเท่านั้น การสร้างประตูซุ้มเช่นนี้ทำให้แลดูคล้ายรูปกากบาท กำแพงปราสาทหินพิมายสร้างด้วยศิลาทรายสีแดง บางตอนมีศิลาแลงปน รูปทรงของกำแพงที่สมบูรณ์ยังคงมีอยู่เฉพาะทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้สูงประมาณ ๘ เมตรเท่านั้น

- **พลับพลา** ถัดจากประตูซุ้มด้านใต้เข้าไปเป็น ขนาดกว้างใหญ่ มีทางเดินเชื่อมระหว่างซุ้มประตูทิศใต้กับระเบียงคดที่ล้อมรอบปราสาทประธาน ทางเดินนี้ยกระดับสูงจากพื้นประมาณ ๑ เมตร เชื่อมต่อกับพลับพลาที่สร้างเป็นรูปกากบาทและมีทางเดินโดยรอบทำให้เกิดช่องว่างภายในเป็นรูปสี่เหลี่ยมอยู่ ๔ ช่องระหว่างทางเดินโดยรอบมีบันไดลงสู่พื้นทุกทิศ

- **สระน้ำ ๔ สระ** บนลานใหญ่ ห่างจากพลับพลาออกไปทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก

มีสระน้ำอยู่ ๔ มุม มุมละสระ บริเวณสระแต่ละมุมนั้นแต่เดิมมีวัดตั้งอยู่ สระทั้ง ๔ นี้คงเป็นของแต่ละวัดและคงขุดขึ้นภายหลังในสมัยอยุธยาตอนปลาย เมื่อครั้งกรมหมื่นเทพพิพิธมาตั้งกักเจ้าพิมายที่ปราสาทหินพิมาย เพราะได้พบดอกไม้เป็นเส้าหอไตรภายในสระ ประกอบกับการเรียงหินของสระได้ใช้วัสดุที่พังทลายลงมาจากส่วนต่างๆ ของปราสาท เช่น กำแพง เสาทรายตามประตูซุ้ม นำมาเรียงกันขึ้นอย่างไม่เป็นระเบียบเหมือนสระโบราณแบบเขมรทั่วไป ต่อมาวัดทั้ง ๔ นี้ได้ย้ายออกไปอยู่นอกปราสาทหินพิมายหมดแล้ว

- **บรรณาลัย** บริเวณใกล้ซุ้มประตูด้านทิศตะวันตก มีซากอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายกพื้นสูง ก่อด้วยหินทรายสีแดงอยู่สองหลัง มีประตูทางทิศใต้และทิศเหนือด้านละ ๓ ประตู บรรณาลัยหลังใต้อย่างยังมีสภาพดีอยู่มาก ผนังอาคารก่อด้วยศิลาแลงเป็นผนังทึบตลอด ส่วนบนเจาะรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าสำหรับใส่หลังคาเครื่องไม้อยู่เป็นระยะๆ ภายในอาคารใช้ศิลาทรายสีแดงก่อเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด ๔ คูณ ๑๕ เมตร มีหน้าต่างโดยรอบไม่มีประตูทางเข้าสู่ภายใน เข้าใจว่าเดิมอาคารหลังนี้น่าจะเป็นห้องสมุดหรือเป็นบรรณาลัยที่เก็บพระคัมภีร์ในศาสนาเพื่อการศึกษา มากกว่าใช้เป็นที่พัก เพราะมีความจำกัดในพื้นที่ใช้สอย

- **ระเบียงคด** ต่อจากลานชั้นนอกเข้าไปถึง “ระเบียงคด” ยกฐานสูงจากพื้นดินประมาณ ๑ เมตร มีประตูซุ้ม ๔ ทิศ ภายในระเบียงคดมีทางเดินกว้าง ๒.๓๕ เมตร ทะลุถึงกันตลอดทั้ง ๔ ด้าน หลังคามุงด้วยแผ่นศิลาทรายสีแดงเหลื่อมกันขึ้นไปจนมีรูปร่างคล้ายกับประทุนเรือ ปัจจุบันยังคงสภาพเดิมให้เห็นทางด้านทิศใต้ ตะวันออก และทิศเหนือบางส่วน

- **ลานชั้นใน** ต่อจากระเบียงคดก็เข้าไปถึง “ลานชั้นใน” ซึ่งเป็นที่ตั้งของปราสาท ๓ องค์ และ

อาคารหนึ่งหลัง ลานนี้ทางทิศเหนือและทิศใต้ยาว ๔๕ เมตร ทิศตะวันออกและทิศตะวันตกยาว ๖๖ เมตร ปราสาท ๓ องค์ที่อยู่ในลานนี้ ปราสาทใหญ่อยู่ตรงกลาง ปราสาทน้อยอยู่ข้างหน้า ทั้งซ้ายและขวาของปราสาทองค์ใหญ่ องค์ซ้ายก่อด้วยศิลาแลง เรียกโดยทั่วไปว่า ปราสาทพรหมทิศ องค์ขวาก่อด้วยศิลาแลงทรายสีแดง เรียก ปราสาทหินแดง

- **พลับพลา** ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของปราสาทประธาน ก่อสร้างด้วยศิลาทรายสีแดงทั้งหลัง สันนิษฐานว่าพลับพลาหลังนี้ใช้ประโยชน์ในการเตรียมพระองค์ก่อนเข้าประกอบพิธีทางศาสนา

- **ปราสาทประธาน** ของปราสาทหินพิมาย นับเป็นปราสาทที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ก่อสร้างด้วยศิลาทรายสีขาวล้วนสูง ๒๘ เมตร มีผนังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมขนาด ๒๒ เมตร เป็นที่ตั้งของเรือนธาตุ และแผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด ๘ คูณ ๑๕ เมตร อันเป็นส่วนของมณฑปที่เชื่อมต่อกับเรือนธาตุด้านทิศใต้ ทำให้ปราสาทหินพิมายนี้มีมณฑปแปลกไปกว่าสถาปัตยกรรมเขมรในที่อื่นๆ ที่มักจะมียอดมณฑปอยู่ทางทิศตะวันออก สำหรับรูปทรงของปราสาทประธานอันประกอบด้วยส่วนสำคัญๆ คือ ส่วนฐาน ส่วนมณฑปส่วนเรือนธาตุและส่วนยอด โดยทุกส่วนตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน

ส่วนลวดลายที่ปรากฏเสมอที่ปราสาทหิน
พิมาย คือ ลายก้านต่อดอก เป็นลายกึ่งไม้ มีใบอยู่
ทั้งสองข้าง และมีลายรูปดอกไม้อยู่บนยอดและ
มักมีขีด ๒ ขีด แบ่งก้านออกเป็น ๓ ส่วนเสมอ
ลายเช่นนี้มักใช้ประดับที่เสาดิฉัน บางครั้งมีการ
ใช้ภาพบุคคลหรือพระโพธิสัตว์วัชรปาณี ภาพสัตว์
เช่น สิงห์ ช้าง ลิง กำลังคายหรือถือก้านของลาย

ประกอบลายก้านต่อดอกเป็นภาพเล่าเรื่องด้วย
ลักษณะลวดลาย ซึ่งจัดเป็นศิลปะเขมรแบบบาปวน

นับเป็นความโชคดีของคนไทยที่ยังมีศิลป
โบราณสถานในแบบเขมร ให้เราคนไทยได้เห็นและ
ได้เรียนรู้ถึงส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ที่บ่งบอกถึง
อดีตที่เคยรุ่งเรืองมาอย่างยาวนาน ☀

ข้อมูล : หนังสือเมืองพิมาย กรมศิลปากร

วัดพระปฐมเจดีย์ฯ (ต่อจากปกหน้าด้านใน)

รอบนอกพระวิหารเป็นลานกว้างปูอิฐ มี
กำแพงแก้วล้อมรอบ สร้างหอรบขังไว้เป็นระยะๆ
รวม ๒๔ หอ และปลูกต้นไม้ต่างๆ สร้างพระระเบียง
ยื่นออกไปทั้ง ๔ ทิศ

พระระเบียงทิศตะวันออก บนพระระเบียง
มีพระอุโบสถ พระวิหาร ศาลาโปรยทานและศาลา
เปลื้องเครื่อง **พระอุโบสถ** พระอุโบสถหลังเดิมมี
ลักษณะเช่นเดียวกับพระวิหาร พระอุโบสถที่เห็นใน
ปัจจุบันเป็นพระอุโบสถหลังใหม่ เป็นอาคารทรงไทย
ตามมูมติดใบสีมาหินทั้ง ๔ มุม สีมาแต่ละมุมสลัก
รูปจตุโลกบาลทิศละองค์ ผนังด้านนอกข้างหลัง
จารึกอักษรครุฑขนาดใหญ่ ภายในเป็นที่ประดิษฐาน
พระพุทธรูปศิลาสมัยทวารวดีปางปฐมเทศนาประทับ
นั่งห้อยพระบาทที่ได้มาจากวัดพระเมรุ จังหวัด
นครปฐม

เก๋งจีน อยู่หน้าพระอุโบสถตรงบันไดขึ้น ที่
ผนังด้านหลังมีแผ่นหินอ่อน จารึกพระราชนิพนธ์
ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แผ่น

อิฐที่ติดไว้ข้างๆ สันนิษฐานว่าเป็นของเก่าสมัย
พระเจ้าอโศกมหาราช

ศาลเจ้าปราสาททอง อยู่ในถ้าใกล้พระ
วิหารหลวง ภายในมีพระแท่นซึ่งเป็นสถานที่ที่
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จมาปัก
พระกลดประทับรับธุรงค์ในขณะที่ทรงผนวช

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระปฐมเจดีย์
ในสมัยรัชกาลที่ ๕ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ
นุภาพ ทรงขอให้ช่วยกันรวบรวมโบราณวัตถุที่พบ
ในจังหวัดนครปฐมมาเก็บรักษาไว้ที่รอบพระระเบียง
เมื่อของมากขึ้น ก็ย้ายไปเก็บรักษาที่พระวิหารตรง
ข้ามพระอุโบสถ ภายหลังประกาศเป็นสาขา
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ชื่อพิพิธภัณฑสถาน
แห่งชาติ พระปฐมเจดีย์ ครั้น พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้สร้าง
พิพิธภัณฑสถานใหม่ทางทิศใต้ของพระปฐมเจดีย์

วัดพระปฐมเจดีย์ เป็นพระอารามหลวงชั้น
เอกชนิดราชวรรมหาวิหารตั้งอยู่ที่ตำบลพระปฐมเจดีย์
อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ☀

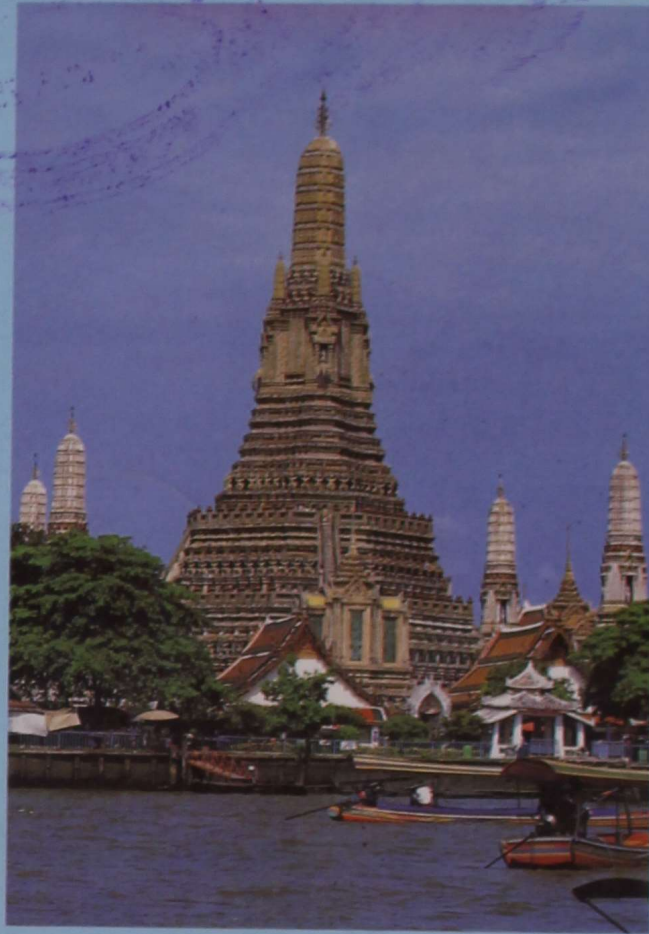
สมัยอยุธยาตอนต้น คติการใช้ปราสาทประธานหลักของวัดได้รับความนิยมสูงสุด องค์ประกอบของปราสาทประกอบด้วย ฐานเขียง ฐานปราสาท ฐานของปราสาทโดยทั่วไปมักประกอบด้วยฐานเขียงและฐานปัทม์ หรือฐานบัวลูกฟัก เพิ่มมุมเพื่อให้รับกับองค์เรือนธาตุ ผังของเรือนธาตุเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสเพิ่มมุมและฉกเก็จในแต่ละด้าน ด้านทิศตะวันออกมีมุขยื่นออกมาเป็นทางเข้าสู่คูหาปราสาท เรียกว่าตรีมุข ผนังส่วนล่างของเรือนธาตุจะฉาบฉกเล็กน้อยเพื่อให้รับกับส่วนฐานที่เรียวสอบขึ้น เหนือเรือนธาตุเป็นส่วนยอดของปราสาทประกอบด้วยชั้นรัด ประคต ชุ่มบัณฺเฐร กาบขนุน และมักมีการประดับประติมากรรม เช่น ตรีศูหรือยักษ์ที่มุมทุกด้าน ยอดหรือหลังคาปราสาทนี้มีวิวัฒนาการเป็นลำดับจากหลังคาของปราสาทเขมร คือจากเดิมสร้างซ้อนเป็นชั้นๆ ก็กลายเป็นรูปทรงพุ่ม โดยการแทนรูปจำลองอาคารที่ประดับอยู่ตามมุมทั้งสี่แต่ละชั้นด้วยนาคนุมหรือนาคปัก ซึ่งนาคนุมหรือนาคปักนี้ได้กลายมาเป็นกาบขนุนในปราสาทไทย

ความนิยมในการสร้างปราสาทเป็นประธานของวัดเริ่มหายไปตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ซึ่งเจดีย์ทรงกลมได้เริ่มเข้ามามีบทบาทแทนที่ปราสาท จนกระทั่งสมัยพระเจ้าปราสาททอง ก็ปรากฏการสร้างปราสาทขึ้นอีก ในระยะท้ายของสมัยอยุธยา ขนาดของปราสาทเล็กลงและความสำคัญก็ลดลงด้วย ปราสาทในยุคนี้มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมย่อมุมอย่างแท้จริง ประกอบด้วยฐานสิงห์เรียงซ้อนสลับฐานบัว เรือนธาตุของปราสาทย่อมุมจนเกือบครึ่งมีขนาดสูงและแคบจนไม่สามารถประดิษฐานพระพุทธรูปได้ส่วนยอดของปราสาทเป็นแท่งตูมเชิงกระด้าง

มาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประธานของวัดคือเจดีย์ย่อมุมและปราสาท ซึ่งได้มีวิวัฒนาการขึ้นอีก ปราสาทสมัยนี้มีลักษณะประกอบด้วยฐานบัวและฐานสิงห์เรียงซ้อนสลับกันอยู่บนชานาเตี้ยๆ เรือนธาตุมีการย่อมุมถี่ และไม่มีการทำมุขปราสาทยื่นออกมาทางด้านหน้าอีก ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว การสร้างปราสาทเป็นหลักของวัดก็เริ่มมีมากอีกครั้ง ตำแหน่งของปราสาทในสมัยนี้จะตั้งอยู่หน้าพระอุโบสถหรืออยู่ด้านหน้าหน้าบับข้างด้วยอุโบสถและวิหาร และมีขนาดใหญ่กว่าปราสาทในสมัยอยุธยาตอนปลายเล็กน้อย มักมีการประดับด้วยกระเบื้องเคลือบจากประเทศจีน เช่น ปราสาทวัดราชบูรณะ วัดอรุณราชวราราม

ในสมัยปัจจุบัน คติในการใช้ปราสาทเป็นพุทธเจดีย์หลักของวัดก็เสื่อมคลายลง และถูกแทนที่ด้วยเจดีย์ทรงกลม สถาปัตยกรรมทรงปราสาทได้ถูกนำไปดัดแปลงใช้เป็นอนุสาวรีย์ต่างๆ โดยใช้รูปแบบของปราสาทแบบเก่า นับเป็นการสิ้นสุดวิวัฒนาการของพระปราสาทโดยสิ้นเชิง

ปราสาท

ปราสาทหรือพระปราสาท เป็นศาสนสถานประเภทสถูปเจดีย์ในพุทธศาสนาประเภทหนึ่ง มีต้นกำเนิดมาจากเทวสถานในอินเดียที่เรียกว่า “ติชระ” ซึ่งใช้เป็นที่พักประดิษฐานเทวรูปเคารพ ลักษณะปราสาทโดยทั่วไป หมายถึง สถาปัตยกรรมที่มีผังของเรือนธาตุเป็นแบบรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มักมีการเพิ่ม หรือย่อมุม ตั้งอยู่บนฐานสูง รูปทรงเพรียวชะลูด หลังคาหรือเครื่องบนมีลักษณะคล้ายฉัตรข้าวโพด ประดับด้วยยอดนภศูล ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมไทย

ปัจจุบันพระปราสาทใช้เป็นที่พักประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุแทนสถูป สถาปัตยกรรมที่เป็นแบบของปราสาทไทยในช่วงแรกๆ ได้แก่ ปราสาทประธานที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ลพบุรี ซึ่งแสดงให้เห็นลักษณะคล้ายปราสาทเขมร แต่องค์ประกอบโดยรวม มีลักษณะที่ยืดยาวและดูเพรียวขึ้น มีรายละเอียดบางประการที่แตกต่างจากปราสาทเขมร และวิวัฒนาการมาเป็นปราสาทสมัยอยุธยาต่อมา